

Marko M. Milović*
Borivoje V. Baltezarević**

UDK 327.7/.8(497.115)
343.74(497.115)
726.54/7.025(497.115)
DOI: 10.5937/MegRev2202209M
Pregledni naučni članak
Primljen 10.05.2022.
Odobren 18.05.2022.

PASIVNOST PRIVREMENIH KOSOVSKIH INSTITUCIJA I DELA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U POGLEDU NAPADA NA SRPSKU KULTURNU I DUHOVNU BAŠTINU NA KiM I POKUŠAJA NJENOG PRISVAJANJA***

Sažetak: *Proteklih dvadeset i više godina svedoci smo kontinuiranih napada, u raznim vidovima, na srpsku kulturnu baštinu na Kosovu i Metohiji. Svi nadležni organi ("domaći" u vidu privremenih kosovskih institucija i strani – u vidu međunarodne civilne i vojne misije) preko toga prelaze, kao da se ništa ne dešava. Ti napadi od strane Albanaca na celokupnu srpsku imovinu (podmetanja požara u manastirskim kompleksima, njihova skrnavljenja i pustošenja, devastacija pravoslavnih grobalja i sl.) uključujući i svetinje od kojih mnoge potiču još iz srednjeg veka su počeli još u drugoj polovini 20. veka, faktički odmah nakon završetka Drugog svetskog rata. Za takve postupke su imali nesumnjivu podršku i zaštitu tadašnjih kosovskih komunista, ali i rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije, čiju podršku i zaštitu su poslednjih decenija zamenili oružane snage NATO pakta (koji na ovim prostorima ima svoj geostrateški interes). U radu je dat osvrt na te brojne napade, naročito na srpske manastire i posede, a istovremeno i na neskrivene namere albanske strane da tu istu srpsku kulturnu baštinu, uključujući i te srpske svetinje preimenuje i proglaše za tzv. kosovsku kulturnu baštinu. Ukazano je i na neshvatljivo ponašanje pravosudnih institucija privremenih kosovskih vlasti koje se ogledaju u nepokretanju krivičnih postupaka protiv učinilaca čiji napadi na crkvene objekte su često bili praćeni uništavanjem ili oštećivanjem tih kulturnih dobara tokom svih ovih godina i koji su motivisani nacionalno – verskim razlozima ili bolje reći mržnjom. U postojećoj situaciji, kako na međunarodnom planu, tako i na samom KiM nije za očekivati preduzimanje iole ozbiljnijih koraka da se ti učinioци „privedu pravdi“, čime se ohrabruju da i dalje nastave sa takvim i sličnim aktivnostima, što ne uliva nadu u bolje dane na tim prostorima kako srpskog tako i ostalog nealbanskog življa.*

Ključne reči: *napadi na imovinu SPC, Unesko, privremene kosovske institucije, kulturna baština, manastiri*

* Vanredni profesor na Pravnom fakultetu Megatrend univerziteta, mmilovic@megatrend.edu.rs

** Docent – naučni saradnik Instituta za srpsku kulturu, Leposavić; baltezb@yahoo.co.uk

*** Rad je u okviru Projekta FPISKLMaterijalno i duhovno blago Kosova i Metohije – pravni aspekt.

1. Uvodna razmatranja

Duhovno blago Kosova i Metohije je poznato i priznato u svetskim okvirima kao jedno od najvećih hrišćanskih vrednosti srednjovekovne Srbije. Brojni manastiri sa tih prostora nisu samo religijski objekti već istorijska i arhitektonska riznica koja „govori“ o vremenu u kom je nastajala, ali i kome je pripadala i pripada. No, to pripadanje postaje predmet sporenja i osporavanja. Takvo kulturno istorijsko i duhovno bogatstvo kojim raspolaže Srpska pravoslavna crkva i srpski narod u celini, je mnogim faktorima kako ovde, tako i u inostranstvu, odavno „zapelo za oči“, i sledstveno tome hteli bi da ga uzurpiraju i oduzmu na neki perfidan način. Pri tome pokušavaju da za takve nečasne, a često i varvarske aktivnosti, prema tim našim svetinjama, imaju i pravno i istorijsko pokriće (tumačeno na neobjektivan i zlonameran način). Napada na naše duhovno blago je bilo zaista mnogo, a na žalost i dalje traju, šta više povremeno se pojačavaju.

Tokom dvadesetog veka imamo povećan broj oštećenja, pa i delimičnih uništenja manastirskih zdanja, koji nakon Drugog svetskog rata, pa narednih dvadeset godina (pre nego što je KiM postala pokrajina 1974. godine), dobijaju na intenzitetu. U pitanju su bili konstantni napadi na crkvena zdanja, podmetnuti požari, uništavanje pravoslavnih grobalja, a pri tome lokalne vlasti nisu preduzimale ništa. Tadašnje komunističke vlasti nisu želele da „remete skladne međunarodne odnose“, pa čak i kada je od tih istih vlasti naziv Metohija izostavljen iz punog naziva 1968. godine. Brisanjem imena Metohija (pojma izuzetne srpske i pravoslavne konotacije) jasno se stavilo do znanja kuda ide politika albanskih komunista na KiM, koje je proizvelo visok stepen etničke homogenizacije albanskog življa i nacionalne diskriminacije srpskog i drugog nealbanskog življa. Svoj zamah naročito dobija od 1981. godine i tzv. „kontrarevolucije na Kosovu“, kada kreću ozbiljniji (opasniji) napadi i od tada faktički ne prestaju. Tada je (16. marta 1981. godine) spaljen dvoetažni konak Pečke patrijaršije, da bi se napadi nastavili i na druge crkve i manastire – Gračanicu, Devič, manastir Sv. Marka kod Prizrena, Samodrež. Ovim varvarskim postupcima je faktički krenuo, dugo planirani, secesionistički pokret na Kosovu i Metohiji, sa jasnim ciljem – otcepljenjem od Srbije i stvaranjem tzv. nezavisnog Kosova i tzv. Velike Albanije koji bi obuhvatao i određene teritorije sadašnje Severne Makedonije, Crne Gore, Grčke, ali i još neke delove Srbije.

Strategija tih napada tokom proteklih decenija, a naročito u poslednja četvrt veka se ogleda u dva pravca. Prvi, pokušati putem delovanja određenih međunarodnih organizacija, lobiranjem istaknutih pojedinaca, nevladinog sektora (u zemlji i inostranstvu) da se srpsko kulturno (duhovno) blago svrsta (prebaci, proglasi) na kulturno (duhovno) blago Kosova. U tim aktivnostima su imali podršku pojedinih država „sa zapada“ koji su pokušavali da to učine falsifikovanjem činjenica ili tumačenjem na način koji bi bio na štetu interesa srpskog naroda i Srpske pravoslavne crkve, a istovremeno u prilog interesima albanske

strane. Možemo primetiti da je u tome donekle učestvovao i UNESCO. Naime, ne dugo nakon martovskog pogroma 2004. godine, slučajnost, koincidencija ili pak nešto sasvim treće (što je izvesnije po mišljenju autora!) UNESCO je podneo izveštaj pod nazivom „Kulturno nasleđe u jugoistočnoj Evropi: Kosovo“. U tom izveštaju, ali i delovanju uopšte, se primećuje tendencija da se spomenicima kulture izostavlja prefiks „srpski“, a umesto toga objekti koji su u posedu Srpske pravoslavne crkve nazivaju „kosovskim“ ili „vizantijskim“ nasleđem, uz upadljivo izbegavanje bilo kakvih nacionalnih odrednica. Na takve poteze upozoravaju i iz same SPC, koji ukazuju da se baština SPC negira kao srpska, te da se proglasi za kosovsku je direktna posledica strategije albanizacije celokupne baštine na KiM, što je protivno Ahtisarijevim principima, EU i američkim standardima koji poštuju kulturne i verske posebnosti različitih etničkih zajednica na svojim teritorijama.

Inače, činjenica je da se prema pravilima UNESKA kulturno nasleđe se formalno sistematizuje prema teritorijalnom pripadanju, a ne prema svom kulturno-istorijskom ukorenjenju. Dakle, polazi se od opšteg načela ove organizacije prema kojoj ne postoji kulturna baština jedne zemlje ili regiona, već samog čovečanstva imajući u vidu da se spomenici kulture ne tretiraju kao nečije vlasništvo, već zajedničku tekovinu svih ljudi. Ipak, i od ovog pravila postoje izuzeci, kao što su jermenski manastiri u Iranu, koji su uspeli da zaštite svoje svetinje i neosporna kulturna dobra od ma kakvog i ma čijeg prisvajanja. Ovaj izuzetak negde daju nadu i nama da možemo uspeli, jer ako su dozvolili Jermenima, po istom principu bi trebalo dozvoliti i Srbima. „Tako bi, čak i u slučaju najgorog scenarija, u slučaju da se nađu na tlu Kosova kao međunarodno priznate države uprkos svim naporima Srbije, ti manastiri i druga srpska kulturna dobra bili internacionalno službeno označeni kao srpski, i nikakva lokalna siledžijska politička volja to ne bi mogla ni osporiti, ni izmeniti.“ Takođe, postoje i predlozi o zaštiti srpskog kulturnog i verskog nasleđa u postojećim društveno istorijskim prilikama, kao i dalje i funkcionisanje Srpske pravoslavne crkve na teritoriji Kosova i Metohije, prema modelima Grada Vatikana i Monaške države Sveta Gora u Grčkoj. Iako su različita, ova dva modela već duže vreme egzistiraju na teritoriji Evrope, u kojem imaju uspešno regulisan eksteritorijalni status crkve i sakralnih objekata, pa bi eventualna rešenja koja su definisana u ovim modelima mogla biti zanimljiva za primenu u budućem regulisanju statusa SPC na Kosovu.

Ogromna finansijska sredstva od strane albanskih lobista su uložena u nameri da tzv. Kosovo dobije članstvo u UNESCO, uz svesrdnu i obilatnu pomoć američke administracije. No, u toj nameri nisu uspeli odnosno nisu dobili potrebnu većinu glasova prilikom glasanja u ovom međunarodnom telu 2015. godine. Posle toga nije bilo zvaničnih pokušaja prijema tzv. Kosova u ovu organizaciju što ne znači da su od toga odustali. Izvesno je da će i dalje u tome istrajavati, vršiti uticaje (lobirati) uz pomoć svojih zapadnih saveznika na one države (koje su glasale protiv tog predloga prvi put), da pruže podršku prijemu tzv.

Kosova u UNESCO, ali i pokušavati i na druge (ne)dozvoljene načine u ostvarivanju svojih namera. Moguće je samo da promene taktiku i da čekaju bolji trenutak za njih, u kojem će se geopolitička situacija na Balkanu, Evropi i u svetu „kretati“ u njihovu korist.

Drugi način napada je suroviji, bahatiji i necivilizovaniji – uništenje i oštećenje tog duhovnog blaga na Kosovu i Metohiji, a pre svega manastirskih kompleksa i pravoslavnih groblja. S tim u vezi treba napomenuti posmatrano istorijski da uništavanje i istovremeno prisvajanje tuđe kulturne i duhovne baštine postoji od najranijih vremena ili preciznije od kada kultura u ljudskoj civilizaciji egzistira. Osvajanjem tuđe teritorije, osvajač nastoji da „satre“ (razori) sve ono što je simbol kulture naroda čiju je teritoriju zaposeo, a naročito verske objekte. Ti simboli – kulturno istorijski spomenici obeležavaju teritoriju nekog naroda, a njenim osvajanjem, osvajači je proglašavaju za svoju i ujedno uklanjaju na sve moguće načine dokaze o postojanju nekog drugog naroda na tim prostorima (kome su ti kulturni i istorijski simboli i pripadali), pa čak i njihova groblja. Dakle, matrica koja postoji vekovima, a koja se i na ovim prostorima uporno pokušava sprovesti, čak i u novo, savremeno doba.

Ipak u svoj postojećoj rašomonijadi međunarodnih faktora i albanske strane na KiM, mora se istaći jedan očigledan paradoks. Ukazali smo na neskrivene namere, ali i konkretne postupke Albanaca u južnoj srpskoj pokrajini za prisvajanje srpskog srednjovekovnog hrišćanskog nasleđa, pre svega pravoslavnih manastira i njihove imovine. Sledstveno tome, svako ko iole nije pristrasan može s pravom pitati zašto onda albanski faktor uništava, pali, oštećuje i skrnavi te objekte? Ako polaze od toga da je to njihovo (nejasno po kom osnovu!!!) zašto onda zatiru imovinu i svetinje po KiM? Niko ne uništava nešto što je njegovo ili smatra da mu pripada, a „trenutno“ je u posedu nekog drugog naroda, konfesije, verske zajednice...

Obično se to radi sa tuđim verskim i kulturnim objektima i svetinjama kojima se želi zatrti njihovo postojanje, a nikako svoje. Podsetimo, nakon bombardovanja 1999. godine i povlačenja naše vojske i policije sa KiM napadi na srpski narod i njegovo kulturno nasleđe dobija svoj puni i najjači zamah. Pa tako možemo reći da je prvi talas nasilja trajao dve godine (od 1999. do 2001. godine), potom imamo relativno miran period, sa povremenim incidentima (od 2001. do 2004. godine), a što je u stvari bila uvertira u martovski pogrom 2004. godine. Stoga i danas skoro dvadeset godina od tog martovskog pogrom 2004. godine je nejasno i bez ikakvog smislenog odgovora od albanske strane – zašto su tada (kao i pre, ali i posle 2004. godine) uništavali te kulturno istorijske i religijske objekte? Odgovora i dalje nema, i ne može biti! Jasno je da se ti varvarski postupci s jedne strane i izjave za javnost albanske strane s druge strane, drastično razlikuju, ali to deo međunarodne zajednice koji ih podržava se pravi da ne primećuje. Tako npr. crkva Bogorodice Ljeviške u Prizrenu, zadužbina Stefana Uroša II Milutina, a koja je sagrađena u isto vreme kada i katedrala Notr Dam

u Parizu, obnovljena je nakon Drugog svetskog rata. da bi varvarskim postupcima iz marta 2004. godine bila spaljena i skoro u potpunosti uništena. Za ovu zadužbinu se na sajtu albania.com kaže da je „najstarija albanska crkva na ovim prostorima“, ali prećutkuju sramnu činjenicu da je u mraku i napola obnovljena i što se kako je primetio novinar i pisac iz Gračanice, Živojin Rakočević „niko tog 18. marta 2004. nije isprečio rulji kad je uvlačila burad s naftom i automobilske gume da spali najlepše freske iz 14. Veka“. Jedan od tužnih primera je i manje poznata crkva svetog Đorđa u selu Rečane kod Suve Reke, zadužbine nepoznatog srpskog vojvode, iz 1360. godine koja je 1990. godine stavljena pod zaštitu Republike Srbije, kao spomenik kulture od izuzetnog značaja. Tu crkvu su albanski teroristi u junu 1999. godine minirali, digli u vazduh i spravnili sa zemljom. Iako neumorno ruše srpske bogomolje, žele ih opet za svoje jer „sada su mrzitelji srpske vere, kulture i istorije najzad otkrili i njenu lepotu i vrednost koju ona ima u međunarodnim razmerama, pa su se polakomili na nju i rade na tome da je pri svoje i proglose svojom kulturno-istorijskom tekovinom“.

2. Nemoć i odsustvo volje (krivičnog) pravosuđa na prostorima Kosova i Metohije u pogledu neprestanih nasrtaja na srpsku kulturnu baštinu

U pogledu uništavanja i oštećenja kulturne baštine na KiM, možemo konstatovati da su albanski kosovski političari i kosovsko pravosuđe po tom pitanju nemi! Svojim pasivnim držanjem, prećutno odobravaju i faktički podržavaju takve varvarske postupke. Šta očekivati u situacijama kada su u pitanju blaži ekscesi prekršajnog karaktera kada ne preduzimaju ništa za teže napade na kulturnu baštinu KiM. Na žalost, takvih primera je dosta, ali bi u mnoštvu tih nečasnih primera ovom prilikom izdvojili da čak vrše nuždu po srpskim svetinjama kao što je slučaj bio u hramu posvećenom Usekovanju glave sv. Jovana krstitelja u selu Samodreži kod Vučitrna gde su oskrnavili i pretvorili u deponiju smeća, a ujedno i toalet gde stoka i ljudi vrše nuždu. Naravno i očekivano na žalost, nikakve reakcije zvaničnih organa nije bilo iako je to objavljeno i putem medija. Koliko bi tu bilo mesta raznim vrstama odgovornosti, uključujući i krivičnu i po kom osnovu bi mogla samo nepristrasna istraga da utvrdi. Te istrage nije bilo niti će je biti, jer je jasno da zvaničnici privremenih institucija, kao što smo istakli, daju prećutnu saglasnost za takva i slična dešavanja, a upravo odsustvo njihovo reakcije to potvrđuje.

O pomenutom pogromu od 17. do 19. marta 2004. godine se dosta govorilo i pisalo. Ukazivano je šta se sve dešavalo ta tri dana, apelovalo se domaćoj i svetскоj javnosti, ali bez očekivanog efekta. Ovo se naročito odnosi na međunarodne faktore koji su sem verbalnih osuda i poziva da se smire strasti (kao da je srpska strana bila jedan od aktivnih učesnika sukoba, a ne žrtva), ništa konkretno

nisu preduzeli. Za ubistva i progon srpskog i nealbanskog stanovništva (više od četiri hiljade) niko nije odgovarao. Po već uhodanom obrascu, nema dokaza ko je to učinio niti ko su bili organizatori. Samim tim, nije imalo svrhe ni pokretati krivične postupke, a o nečem više (podizanje optužnice ili donošenje presude) je izlišno i govoriti. Hipokrizija, koja traje skoro četvrt veka!

U tom „martovskom“ varvarstvu stradalo je, odnosno uništeno 19 spomenika kulture prve kategorije i 16 pravoslavnih crkava koje nisu kategorisane, ruinirano oko 10.000 fresaka, slika, putira, mnogih drugih crkvenih relikvija, kao i knjige krštenih, venčanih i umrlih. Prema izveštaju Kancelarije za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije iz 2018. godine u periodu od deset godina uništeno, oštećeno i oskrnavljeno je oko 150 crkava, manastira i drugih objekata od kojih čak 61 imaju status spomenika kulture, a od toga 18 su od izuzetnog značaja za državu Srbiju. Osim toga uništeno je i pokradeno više od 10.000 ikona, crkveno-umetničkih i bogoslužbenih predmeta, „koji se uveliko krčme na svetском ilegalnom tržištu antikviteta“. Takođe, uništeno je i oštećeno 5261 nadgrobni spomenik na 256 srpskih pravoslavnih grobalja, dok na više od 50 grobalja ne postoji ni jedan čitav spomenik, čak su iz grobova iskopavane i razbacivane kosti.

Posmatrajući ove tužne, a možemo reći i tragične podatke koji se odnose na uništavanje i zatiranje srpskih svetinja, ne možemo se odupreti ukusu gorčine, nezadovoljstva, tuge ali i besa. Prvo, kako je moguće da je sve ovo učinjeno na očigled privremenih institucija KiM, međunarodnih civilnih snaga, tadašnjeg UMNİK-a (Privremena civilna administracija misije), KFOR-a (oružane međunarodne mirovne snage pod vođstvom NATO-a čiji je zadatak čuvanje reda i mira odnosno stvaranja i održavanja bezbednosti na KiM). Ovoliki broj nasrtaja na crkve, manastire, groblja se ne može nikako posmatrati kao izolovani incidenti pojedinih albanskih ekstremista, već kao deo dobro osmišljene akcije ili akcija sa posebnim ciljevima. Nemoguće je napraviti toliko zlodela, koja su očigledno verski i nacionalno motivisana, a da nemaju (prećutnu) podršku struktura, koje smo prethodno naveli.

Licemernost dela međunarodne zajednice koja inače sebe smatra demokratskom, progresivnom i tome slično se i na primeru KiM pokazala. Sva dešavanja u ovoj južnoj srpskoj pokrajini u vezi sa napadima na srpsko (hrišćansko) kulturno nasleđe se ne osuđuje iako se to dešava pred „njihovim očima“, a s druge strane, takve iste napade u Iraku, Siriji, a pre toga u Avganistanu zdušno osuđuju i zgražavaju se takvog varvarstva. Zbog ovakvog pasivnog stava tog dela međunarodne zajednice, očekivana krivičnopravna reakcija nadležnih privremenih kosovskih institucija je izostala, a što bi bilo normalna procedura u svim državama sveta. Bilo gde na planeti (uz poneke izuzetke), dovoljno bi bilo da je napadnut jedan verski objekat, pa da država energično reaguje, a ne kao što vidimo – da imamo napade na preko 150 crkava i manastira od kojih mnogi imaju i status spomenika kulture i ništa! Iz ovog primera, kao i mnogih drugih,

takođe možemo zaključiti da nikakva država Kosovo ne postoji, već da je u pitanju kvazi tvorevina koja ne može dugo trajati i opstajati, ma koliko pokušavali da je održavaju u „životu“. U svim pravim državama, napadi na kulturnu baštinu se smatraju, napadima na državu, pa su i reakcije brze, žestoke i ogledaju se u hapšenjima, suđenjima i na kraju dugogodišnjim kaznama zatvora za učinioce. Na žalost, na Kosovu i Metohiji toga nije bilo, što daje „vetar u leđa“ da mogu i dalje nekažnjeno da se ponašaju i nastave sa uništavanjem srpske kulturne baštine. Niko od zvaničnih organa nije postavljao pitanje krivične odgovornosti tih lica koja su im morala biti poznata što ukazuje na odsustvo dobre volje i hrabrosti (koje očigledno nema!). Tim pre što se radi o relativno malim kosovskim sredinama, u kojima „svako svakog zna ili poznaje“, a sem toga mnogi rušilački postupci su zabeleženi kamerama i vidu fotografija i video zapisa. Ni ti snimci nisu vredeli, niti uzimani u obzir, a koji bi pomogli da veoma lako identifikuju sve učinioce koji su učestvovali u tim nečasnim i necivilizacijskim postupcima.

S tim u vezi država Srbija se više puta obraćala međunarodnim institucijama, raznim uticajnim državama, zvaničnicima na svim nivoima, međunarodnim snagama na Kosovu i Metohiji itd, u vezi zaštite imovine Srpske pravoslavne crkve i uopšte kulturnih dobara srpskog naroda u južnoj srpskoj pokrajini, ali kao što znamo adekvatnog odgovora i reakcije nije bilo. Preciznije, ta zaštita postoji samo za četiri srpska srednjovekovna manastira – Visoki Dečani, Gračanica, Pečka Patrijaršija i crkva Bogorodica Ljeviška – koja se stavljena na listu ugrožene baštine. No, pored ova četiri reprezentativna manastira, na Kosovu i Metohiji se nalazi još oko 1300 crkava, manastira i drugih objekata, lokaliteta i prostornih celina koje takođe predstavljaju kulturno (duhovno) nasleđe srpskog naroda. Jasno je da se ne može svim ovim crkvama, manastirima i drugim objektima pružati zaštita, ali proizilazi da su oni ostavljeni na milost i nemilost albanskom faktor. Drugim rečima, njih nema ko da štiti i samim tim su u velikoj opasnosti da budu oštećeni, spaljeni i uništeni. Poučeni primerima iz prethodnih godina, to je izvesna sudbina, naročito što ni za dosadašnja uništenja, kao što smo već istakli, niko nije odgovarao. Kako se u međuvremenu ništa nije u pozitivnom smislu izmenilo, pitanje je vremena kada će nastaviti sa takvim neljudskim postupcima prema našoj kulturnoj baštini na Kosovu i Metohiji.

Zaključak

Sam zaključak ovog rada nije ni malo ohrabrujući. Nastavlja se uhodani kontinuitet nasrtaja na srpsku imovinu, podrazumevajući pod tim i duhovno blago na Kosovu i Metohiji, naročito od 1999. godine pa do danas. Tih nasrtaja je bilo, kao što je poznato, i pre toga, ali izvesno je da će ih biti i u budućnosti, jer na žalost ne postoje nikakve naznake da će pravda i vladavina prava zaživeti u skorije vreme na tim prostorima. Samim tim proizilazi da se ne može se

ni govoriti o bilo kakvom procesuiranju odgovornih lica i njihovih neposrednih izvršilaca za učinjena oštećenja, spaljivanja i uopšte uništenja srpske kulturne baštine. Mnogi od njih nikada neće osetiti ruku (ovozemaljske) pravde i suda jer je vreme kao značajan faktor saveznik na njihovoj strani. Ukoliko pođemo od činjenice da je najveći broj stradanja, kada govorimo o kulturnom odnosno duhovnom blagu KiM bio 1998, 1999. godine pa na dalje, to je period od preko dve decenije. Obzirom da se ne radi ništa na utvrđivanju krivične odgovornosti i s tim u vezi pokretanja krivičnih postupaka, niti ima nagoveštaja da će biti u doglednoj budućnosti, jasno je da će mnogi od tih uništitelja kulturnog blaga dočekati spokojno kraj svojih ovozemaljskih života. Znaju da neće biti „izvedeni pred sud“ za varvarstva koja su počinili i koja su neshvatljiva da se dešavaju krajem 20. i početka 21. veka.

U skoro svim slučajevima nije se našlo čak ni za shodno da se pokrene pretkrivični postupak kada su u pitanju Srbi kao oštećena strana, nego se pretežno svodi na zaključak da su počinioci dela nepoznati, ili se konstatuje da se pak radi o N. N učiniocu i tu se „cela priča“ ili bolje reći farsa okončava i naravno postupak se ne pokreće. Preko ovih činjenica godinama unazad prelaze, „žmure“ i međunarodne civilne snage, pod nazivom Privremena civilna administracija misije (Umnik), a potom i misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) koja je nastala 2008. godine, što daje dodatno „vetar u leđa“ da se može bez posledica otimati srpska kulturna baština i imovina i ugrožavati fizički integritet građana srpske nacionalnosti koji tamo žive.

Na ove činjenice rušitelji srpskog duhovnog blaga svakako računaju, slobodno se kreću teritorijom Kosova i Metohije, a i u državama regiona (Albanija, Severna Makedonija...), šta više veoma su uvaženi zbog svojih „dela“ odnosno nedela. Zbog toga što privremene kosovske institucije ništa ne preduzimaju protiv njih, naprotiv – na taj način daju im zaštitu i podstrek da i dalje nastavljaju sa takvim aktivnostima. Posledica takvog inertnog ponašanja tih privremenih institucija je da i danas imamo sporadične (ali svakako dobro organizovane) napade na crkvene objekte i posede i uopšte kulturnu baštinu srpskog naroda na Kosovu i Metohiji, (koje nekad usputno budu praćene i krađama), pa čak i sistematsko uništavanje srpskih grobalja itd. SPC je u više navrata ukazivala da su neophodni dodatni elementi institucionalne zaštite, jer ih same kosovske institucije sve češće ugrožavaju ignorisanjem zakona i sudskih odluka. Dakle, takvo njihovo ponašanje očigledno nije prepreka da sve to što uporno uništavaju ili oštećuju, ujedno tretiraju kao tzv. kosovsku kulturnu baštinu i intenzivno rade na njenom prisvajanju. Paradoksima na ovim prostorima nikad kraja.

Literatura

- Bataković D., Kosovo i Metohija, istorija i ideologija, Hrišćanska misao, Beograd, 1998.
- Kaleidoskop media, magazin za kulturu i život, tekst 'Identitet u amanet – Kosovska baština: Naša, vaša, univerzalna' autorke Dragane Nikoletić, od 26.10.2020. godine, , preuzeto sa sajta dana 06.05.2022. godine
- KoSSev (Kosovo Sever portal), tekst 'O. Sava podsetio na principe zaštite srpske baštine, reakcija posle tribine na Miredita – dobar dan' od 24. oktobra 2020. godine
- Kurir, dnevni list, tekst „Ova crkva kod Prizrena je 1999. godine minirana i sravnjena sa zemljom! Spomenik je kulture, veruje se da su je meštani podigli“ od 11.05.2022. godine
- Milović M. – Baltezarević B., Otimanje materijalnog blaga Kosova i Metohije od strane međunarodnih i domaćih faktora – Megatrend revija, broj 4, 2021.
- Nikolić M., Vukotić Lazar M., Roter Blagojević M., – Spomenici svetske kulturne baštine na Kosovu i Metohiji – problemi i perspektive zaštite, časopis Arhitektura i urbanizam, broj 53, 2021.
- Pavlović M. – Marković P., Kosovo i Metohija, prošlost, pamćenje, stvarnost, Institut za savremenu istoriju Beograd i dr, 2006.
- Politika, dnevni list, tekst „Kako spasiti svetinje na Kosovu i Metohiji“ autora akademika Dragana Simenunović, objavljen u trobroju, od 23,24 i 25. aprila 2022. godine.
- Surlić S. – Novaković I., „Srpska kulturna i verska baština na Kosovu od Ahtisarijevih specijalnih zona do finalnog statusa“, Fondacija za otvoreno društvo Srbija i dr. Beograd, 2020.
- Vreme, nedeljnik, tekst „Bitka za spomenike Kulture na Kosovu, ime je znak“ autora Slobodana Kostića broj 740 od 10.03.2005. godine.

Marko M. Milović
Borivoje V. Baltezarević

UDC 327.7/.8(497.115)
343.74(497.115)
726.54/.7.025(497.115)
DOI: 10.5937/MegRev2202209M
Review scientific article
Received 10.05.2022.
Approved 18.05.2022.

PASSIVITY OF KOSOVO'S PROVISIONAL INSTITUTIONS AND THE ACTIONS OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY REGARDING ATTACKS ON SERBIAN CULTURAL AND SPIRITUAL HERITAGE ON KiM AND THE ATTEMPT TO APPROPRIATE IT

Abstract: *For the past 20 or so years, we have witnessed continued attacks, in various forms, on Serbian cultural heritage in Kosovo and Metohija. All competent authorities („domestic” in the form of temporary Kosovo institutions and foreign ones – in the form of an international civilian and military mission) go through it, as if nothing is happening. These attacks by Albanians on all Serbian property (arson in monastery complexes, desecration and devastation, devastation of Orthodox graves, etc.) including sanctuaries, many of which date back to the Middle Ages, began in the second half of the 20th century. In fact, right after the end of World War II. For such actions, they had undoubted support and protection of the then Kosovo communists, but also the leadership of the Communist Party of Yugoslavia, whose support and protection has been replaced in recent decades by the armed forces of the NATO Pact (which has a geostrategical interest in these areas). The paper looked at these numerous attacks, particularly on Serbian monasteries and lands, and at the same time the albanian side’s unhidden intentions to rename the same Serbian cultural heritage, including those Serbian sanctuaries, as well as to declare the so-called „serbian cultural heritage”. kosovo cultural heritage. It also pointed to the incomprehensible behaviour of the judicial institutions of the provisional Kosovo authorities, which is reflected in the failure to prosecute perpetrators whose attacks on church buildings have often been accompanied by the destruction or damage of these cultural goods over the years and are motivated by national - religious reasons or rather hate. In the current situation, both internationally and at KiM itself, it is not to be expected to take any more serious steps to bring these perpetrators to justice, encouraging them to continue such and similar activities, which does not induce hope for better days in these areas of both Serbian and non-Albanian life.*

Keywords: *Attacks on SPC property, UNESCO, Provisional Kosovo institutions, Cultural heritage, monasteries*